

Området før Vandhaverne

Engsig By

Udsnit af matrikelkort, original 2, Engsig, Skjern Jorder, 1870-1886

Området, hvor Vandhaverne ligger i dag, var tidligere en del af "Matrikuls No 4a Engsig By" (se ovenstående matrikelkort). "By" var dengang betegnelsen for nogle få gårde nær hinanden, i dette område bl.a. Nørre Kousgaard samt Store og Lille Engsig. "Engsig" betyder "våd eng".

Gårdenes jorder bestod udover ager og eventuelt hede af engarealer ned til Kirkeå. Engene havde stor driftsmæssig betydning, idet de gav næringsrig føde året rundt til kreaturerne, som dengang var af central betydning for det vestjyske landbrug. Udover arealer til græsning bjergede man store mængder af hø, som var hovedingrediensen i vinterfoderet og afgørende for, hvor stort et kreaturhold en gård kunne have. Desuden producerede kvæget gødning til de dyrkede marker længere væk fra åen, den eneste gødning, man havde til rådighed dengang.

Fra landsogn til stationsby

De første tilløb til bydannelse i Skjern skete sydpå ved overgangsstedet over Skjern Å, og senere ved Skjern Kirke, hvor der først var et vadested og senere en bro over Kirkeå, og hvor landevejene til flere af datidens store byer mødtes. Men Skjern blev først en egentlig by, da jernbanen kom, i 1875 først den vestjyske længde-

bane og 6 år senere sidebanen til Herning. Derfor er det naturligt, at byens ældste bygning, vandtårnet ved stationen (for øvrigt med et lokomotiv som vindfløj), kaldes byens dåbsat-test. Tårnet fra 1898 er et af Danmarks 11 fredede vandtårne og afløste det første vandtårn fra 1874. Det havde intet med byens vandforsyning at gøre, men skulle forsyne damplokomotiverne med vand.

Stationen tiltrak småindustri, institutioner, håndværkere, handlende og arbejdere, og Engsig By blev til stationsbyen Skjern. Særligt efter 2. verdenskrig fik byen voksevæk med massiv vandring fra land til by og udvikling i handel og industri. Det tog yderligere fart, da byen i 1958 fik status som købstad, Danmarks nyeste.

Udviklingen fremgår tydeligt af nedenstående foto fra 1956, som viser området set mod nordøst:

- Byen har bredt sig væk fra området ved stationen. Mod øst er store, moderne boligblokke opført mellem Østre Alle og Østergade. Længere ude ligger stadig de marker, som hører til gårdene Kæret og Nykær – virksomhederne er endnu ikke rykket herud fra bymidten. Muremestervillaer er skudt op overalt. Det bedre borgerskab har bygget stort, bl.a. på nordsiden af Engtoften – sydsiden er på den østligste tredjedel lavt liggende og fugtig og bliver først fyldt op og bebygget nogle år senere. Den planlagte fortsættelse af Engtoften østpå blev aldrig til noget – i stedet bruges grunden lige øst for udmundningen i Fredensgade som losseplads. Også Grønningen er anlagt, men endnu ikke bebygget på strækningen mellem Engtoften og Enghavevej.
- Enghavevej stopper oprindeligt ved et trådhegn og en vendeplads til hestekøretøjer efter det sidste af en gruppe små, ens huse. Disse kaldes "hollænderhusene" og er opført fra 1919 af byens tømrerhandler og bygmester, Jens Jessen, som boliger for jævne folk. Stedet får derfor i folkemunde tilnavnet "Jens Jessens blindtarm". Afdøde Herning-borgmester Hillmar Sølund, som voksede op i Enghavevej 9 (rækkens sidste hus, som skimtes yderst til højre) fortæller dette i en erindringsartikel. Han husker også, at drengene fangede hundestejler i de mange grøfter, som gennemskar engen, og samlede frøæg i henkogningsglas for at se dem udvikle sig til haletudser. Egnens dengang mange store mæskede sig her med frøer.

- I sidste halvdel af 20'erne kommer der en svelebro over Kirkeå, og det letter adgangen til den kombinerede sports-/markeds-/dyrskue-/ringridnings- og festplads, som er etableret mellem Enghavevej og Anumvej på jord fra Store Nørgaard. Tidligere foregik disse aktiviteter på det åbne område, som ses mellem Finderupsvej, Engtoften og Nylandsvej, og hvor kommunens nye rådhus opføres i 1971. Sportspladsen rykker i 1936 til et nyt stadion på Langagervej. Her kan Skjern GF få bedre baner uden huller efter et dyrskue samt omklædningsfaciliteter, så man ikke længere er henvist til at "træde af på naturens vegne" mellem granerne. Villabyggeriet på Enghavevej øst for Kirkeå foregår overvejende i 50'erne, og i løbet af 60'erne og 70'erne bliver Fuglekvarteret fuldt udbygget.

- På åbredden har Uldvare-Jensen og Danmarks-Jensen nogle bure til opdræt af bævere.

- Karen Madsen ejer i 1950'erne og 60'erne hele det grønne område mellem Grønningen og Kirkeå, hvor Vandhaverne nu ligger. Det er lavtliggende græsningsege, fæner, hvor nogle af byens mange kreaturer og heste finder føde. Nogle husker, at en hest er sunket så dybt ned i den sumpede eng, at den ikke kan komme op ved egen hjælp, men må trækkes op på et tæppe. Karen Madsen ejer også et stort jordstykke mellem Nylandsvej, Mosevej og nuværende Grønningen. Herfra udstykker hun i 1964 en grund, Grønningen 24, til sin søn, kontorist Johan Peder Madsen, kaldet "Pip". Han opfører et hus og senere også en is- og slikkiosk, som han selv passer. Det meste af området mellem Kirkeås nordre bred og Engtoften er ejet af Søren Jessen og Kirsten Jakobsen.

- Forrest i billedet ses Chr. C. Grenes virksomhed, som blev nedrevet i 1988. Ved siden af det gamle missionshus og overfor det ses stalden hørende til Grønlunds Hotel.
- Til venstre herfor, på Kjærs Alle, ses Skjerns første fjernvarmecentral med den høje skorsten og øst for den de første spæde tiltag til Søndre Vandværk. Hotelejer Pedersen, Grønlunds Hotel, holder efter sigende kalkuner ved fjernvarmecentralen.
- Bag skorstenen ses Håndværkerstiftelsen fra 1943, Skjerns første boligblok. Her havde Karen Madsen tidligere stald og udhuse.

Ovenstående foto fra 1955 viser samme område som det store foto i venstre side, men set mod nordvest. Fredensgade går tværs gennem billedet og i forgrunden Store Nørgaard. Den køber Skjern Sogn i 1871, sognerådet holder sine møder her, og gården bliver indrettet til fattiggård. Helt op i 40'erne fungerer den som et slags asyl for udviklingshæmmede, men i 1959 bliver den nedrevet.

I baggrunden til venstre, på Karen Madsens mark, har et lille tivoli slået sine telte op.

Pansergraven

Ortofoto fra 1945 med Pansergraven samt overlæg af nutidigt matrikelkort. Fotoet er taget af tyskerne, som jo var ved at tabe krigen - måske derfor den dårlige kvalitet.

Pansergraven var en voldgrav, ca. 4 m bred og et par meter dyb og ydermere sikret med pigtråd. Den blev anlagt af den tyske besættelsesmagt i 1944 i et 5,9 km forløb rundt om Skjern og skar sig også igennem dette område, hvor den blev fyldt op med vand fra Kirkeå. Den nordligste boligblok langs Fredensgade er bygget oven på Pansergravens løb. Tyskerne anlagde den for at forhindre de allieredes kampvogne i at trænge ind i Skjern, som var et vigtigt trafikalt og strategisk knudepunkt. Pansergraven blev sløjfet igen umiddelbart efter befrielsen.

Under besættelsen marcherede de tyske tropper dagligt ud ad Enghavevej over broen for at øve eksercits på den gamle sportsplads. Det huede ikke Skjern-borgerne.

